ÄNGELHOLMS SLÄKTFORSKARE

ÄSF-NYTT

VÅREN 2025

Ängelholm

Ordförande har ordet

Jag tycker att det är synd om dem som inte släktforskar! Ofta gnäller de och jämrar sig över den mörka och dystra årstiden. För oss släktforskare däremot är den tiden högsäsong. Då kan man sitta vid datorn och upptäcka den ena spännande saken efter den andra. Eller ännu bättre, komma ner i forskarlokalen, träffa andra likasinnade och ha trevliga möten och samtal. Man behöver inte ha dåligt samvete för försummat trädgårdsarbete eller andra sådana trivialiteter.

Årets stora händelse på släktforskarfronten var väl vår resa till släktforskardagarna i Malmö. Roligt att så många hörsammade uppropet. Nästan en full buss. Det blev en intressant dag.

Vi har ännu inte hittat någon som vill dela lokal med oss men arbetet fortgår. Vet ni någon så hör av er.

Julen närmar sig och i år ska vi ha julavslutning vid Nya Torg! Lilly, vår kassör, har fixat så vi får vara på Träffpunkten. Mer om det på annan plats i tidningen.

Jag vill passa på och önska er alla en riktigt God Jul och ett Gott Nytt År. Ta hand om varandra!

Thomas Brorsson
ordf.

Ängelholms släktforskare våren 2025

Har du tankar på släktforskning?? Anmäl dig till grundkurs hos oss!

Du kan också med hjälp av våra andra kurser och cirklar jobba vidare med det som påbörjats.
Svårt att tyda gammal skrift i kyrkböcker?? Vi erbjuder en cirkel i paleografi.
Få ordning på din forskning via registreringssystem?? Vi presenterar olika program ex. Disgen.

Vi erbjuder våren 2025 följande kurser / cirklar

Kurser

Grundkurs i släktforskning dagtid
Ledare Claes-Göran Edströmer tillsammans med Diana Danielsson och Paula Karlsson
Kursen vänder sig till dig som är nybörjare och vill lära släktforskning från grunden. Viss datorvana är ett krav!
Vi startar torsdagen den 23 januari kl. 13.30-16.00. Varje torsdag i 8 veckor. Sista torsdagen den 13 mars.
Avgift 800 kronor.
Sista anmälningsdag den 7 januari till föreningens mail:
engelholm.genealogi@gmail.com

Disgen grundkurs
Ledare Gunnar Öhrn tillsammans med Claes-Göran Edströmer
Det här är en kurs för nybörjare i att registrera och visualisera sin forskning.
Datorvana, egen laptop och medlem i vår förening är ett krav.
Vi startar måndagen den 3 mars kl. 13.00-16.00 varje måndag i 8 veckor. Sista måndagen den 28 april.
Avgift 400 kronor.
Sista anmälningsdag den 23 februari till föreningens mail:
engelholm.genealogi@gmail.com

Cirklar

Cirkel passar dig som kommit igång med din släktforskning och vill komma vidare. Här hjälps vi åt att lösa ev frågor och har en trevlig stund tillsammans. Medlemskap i vår förening är ett krav.
Avgift för deltagande i cirkel är 200 kronor och anmälan till förening-ens mail: engelholm.genealogi@gmail.com

Är du redan deltagare i någon cirkel och vill fortsätta i samma kan du anmäla dig till din cirkelledare.

Paleografi
Ledare Thomas Brorsson och Britt Paulsén

Denna cirkel passar dig som är nybörjare och dig som har viss kunskap i att tyda gammal skrift. Beroende på antal deltagare och kunskapsnivå delar vi upp oss i grupper med olika svårighetsgrad.
Vi börjar tisdagen den 14 januari kl. 14.00-16.00. Varannan tisdag, 7 tillfällen. Sista tisdagen den 8 april.

Piperska breven
Ledare Britt Paulsén

Britt med sina deltagare läser och transkriberar brev som är skickade inom familjen Piper. Är du intresserad bör du ha god läsförmåga av 1700–talsskrift.
Vi börjar tisdagen den 7 januari kl. 10.00-12.00. Därefter fortsätter vi med måndagar som blir den 20 januari och därefter varannan måndag, 7 tillfällen. Sista måndagen blir den 31 mars.

Forskarcirkel 1
Ledare Nils-Olof Freij

Vi börjar onsdagen den 8 januari kl. 10.00-13.00. Därefter var tredje onsdag 5 tillfällen. Sista dag den 3 april.

Forskarcirkel 2
Ledare Nils-Olof Freij

Vi börjar onsdagen den 8 januari kl. 18.30-21.30. Därefter var tredje onsdag 5 tillfällen. Sista dag den 3 april.

Forskarcirkel 3
Ledare Thomas Brorsson

Vi börjar onsdagen den 5 februari kl. 10.00-13.00. Därefter var tredje onsdag 5 tillfällen. Sista dag den 7 maj.

Forskarcirkel 4
Ledare Claes-Göran Edströmer
Allmän släktforskning och Disgen

Vi börjar torsdagen den 16 januari kl. 10.00-13.00. Därefter var tredje torsdag 5 tillfällen. Sista dag den 10 april.

Forskarcirkel 5
Ledare Camilla Rubenson och Ulla Bengtsson
Allmän släktforskning
Vi börjar måndagen den 13 januari kl. 18.00-21.00. Därefter var tredje måndag 5 tillfällen. Sista dag den 7 april.

Forskarcirkel 6
Ledare Lennart Holmberg
Allmän släktforskning och DNA.
Vi börjar fredagen den 10 januari kl. 10.00-13.00. Därefter var tredje fredag, 5 tillfällen. Sista dag den 4 april.

Forskarcirkel 7
Ledare Lena Bertilsson, Diana Danielsson och Paula Karlsson.
Denna cirkel är för dig som nyligen gått grundkurs eller vill fräscha upp kunskaper. Ex Arkiv Digital, Riksarkivet, kyrkböcker och inte minst hjälp med att tyda gammal skrift i kyrkböcker.
Vi börjar tisdagen den 14 januari kl. 10.00-13.00. Därefter var tredje tisdag, 5 tillfällen. Sista dag den 8 april.

Anmälan till samtliga cirklar senast den 20 december 2024 till föreningens mail: engelholm.genealogi@gmail.com.

Bränneriet Skandia i Röke

Foto 2023

Bränneriet Skandia var ett ångbränneri, som ägdes av gästgivare Sven Svensson i Kädarp, Röke. Det byggdes före 1870 och var i bruk in på 1880-talet.

Bränneriet låg på Sven Svenssons fastighet Röke 1:6, på höger sida av vägen från Kädarp mot Röke. Delar av grunden finns kvar. Den från bränneriet uttagna och beskattade spriten lagrades i bostadshusets källare, som hade förstärkta dörrar och galler för fönstren. Bostadshuset, på vänster sida av vägen, är idag en modern bostad som ägs av Sven Svenssons sonsons dotter. Mittemot bränneriet fanns en grop för dranken. Kylvattnet och vattnet till ångpannan leddes i en träränna från en källa vid Tornströms smedja till bränneriet.

Länsstyrelsen förordnade en kontrollör för varje brännerisäsong, ofta militärer.

Kontrollören gjorde en besiktning av bränneriet före varje brännerisäsongs start.

Vid besiktningen den 14 och 15 oktober 1873 av kontrollör Oscar Sandahl gjordes en detaljerad beskrivning av bränneriet.

Ångpannan, som gav ånga för kokning av potatisen, var placerad i anslutning till byggnaden och finns inte upptagen i beskrivningen.

> *Beskrivning över det Gästgifvaren Sven Svensson tillhörigt bränneri beläget å Röke iRöke socken, Christianstads län upprättad under verkställd besigtning den 14 o 15 oktober 1873.*
>
> *Besigtningen, som förrättades i närvaro af brännvinstillverkaren Sven Svensson och det af undertecknad antagna vittne Kantorn O.T. Heurlén i Röke, började kl 9 f.m.och fortgick i följande ordning.*
>
> *A. <u>Bränneribyggnaden</u>*
> *Denna är uppförd af trä med stenmur i östra sidan och norra gafveln. Uti en våning utom vind täckt med spån, 60 fot lång, 30 fot bred och 10 á 12 fot hög. Belägen 2400 fot från den åt kontrollören anvisade bostad.* (Kädarps gästgivargård)
>
> *B. <u>Avverkningsredskap</u>*
> *1. Brännvinspannorna. Dessa äro tillverkade af träd och järnbandade 2:ne till antalet.*
>
> *2. Enkel tanklåda af koppar.*
>
> *3. Rektifikations apparaten förfärdigad af koppar.*
>
> *4. Imkylaren äfvenledes förfärdigad af koppar.*
>
> *5. Lyktan af koppar är till formen cylindrtisk och försedd med 2:e mittemot hvarandra sittande glasrutor till form, dimensioner och infattning öfverensstämmer med ordningsstadgans föreskrifter.*
>
> *C. <u>Sprithållaren.</u>*
> *Denna utgöres af ett rundt jernbandadt och med lock försedt kar af furu 5,6 fot i diameter och 2,4 fot högt samt rymmande circa 600 kannor.*
>
> *D. <u>Sprithållarrummet.</u>*
> *Detta är 11,5 fot långt och 10,5 fot bredt med tillräckligt utrymme för mätnings och graderingsförrättningarnas utförande. Väggar, golf och tak äro af beskaffenhet att ej utan synbart yttre våld lämna tillfälle till obehörigt tillträde.*

Under besiktningens fortgång anbringades låsar och förseglingar på behöriga ställen.

Sålunda på stället besiktigadt och befunnet betygas.
Röke den 15:e oktober 1873.
Oscar Sandahl *O.T. Heurlén*
Kontrollör *Vittne*

Med ofvanstående besiktningsinstrument har undertecknad ej något att erinra.

Sv Svensson.

Kädarps gästgivargård, Sven Svensson dä, Elna Trulsdotter, ?, Tilda Svensson, Anette Svensson, Sven Svensson dy
Källa: Skånes Hembygdsförbund - Röke sockengille

Bränningen påbörjades den 15 oktober och avslutades den 15 december. För varje två veckors period upprättades ett *Tillverkningsbevis,* som visade hur mycket beskattningsbar sprit som tillverkats och hur mycket som tagits ut från bränneriet.

Under perioden den 15 oktober till den 15 december tillverkades 25 636 kannor sprit, som hade tagits ut mot en avgift av 25 636 kronor. Avgiften betalades i förskott.

En ny besiktning gjordes den 22 januari 1874. Eftersom inga förändringar gjorts hänvisades till föregående besiktning och ny bränning tilläts starta.

Under perioden den 22 januari till den 16 februari 1874 tillverkades 5 008 kannor sprit, som hade tagits ut mot en avgift av 8 367 kronor.

Totalt under säsongen den 15 oktober 1873 till den 16 februari 1874 hade 30 644 kannor sprit tillverkats, motsvarande ungefär 80 200 liter.

Avgiften som betaldes till staten uppgick till 34 000 kronor. Summan kan jämföras med att fastigheten Kädarp 1:4 såldes för 11 500 kronor på konkursauktion 1871.

En del av spriten såldes på Kädarps gästgivargård där detaljhandel och utskänkning av brännvin var en betydande del av gästgiveriets omsättning. På gästgiveriet kunde kunderna få kredit för förtäring och inköp. Skulder och betalningar infördes i en kontobok.

År 1882 kostade en halv kanna brännvin 85 öre och *fyra romjökar* 50 öre.

I början av 1900-talet såldes det på gästgiveriet 10 000 liter brännvin årligen.

Artikeln är ett förkortat utdrag från min bok **Vår släkt från Kädarp.** Boken utgår från min farmors farmors far Sven Svensson, som föddes 1758 på gästgivargården i Kädarp.

Anders Nilsson
nilssonanders41@gmail.com

Kädarp

Ortsnamnet Kädarp nämns i länsräkenskaperna 1579 och stavas då Kiederup. Senare ser man namnet stavat Kederup och Kiederop. Enligt ortsnamnsarkivet är förleden ett mansnamn Keti och slutleden torp.
Gästgivargårdar inrättades på 1670 talet. Den förste gästgivaren i Kädarp hette Gammal Pedersson. 1714 tog Sven Kjerstensson över rörelsen och sen har den gått i släkten i många generationer. Carl von Linné var en av kända personer som övernattat där.

Det fanns en jättestor ihålig bok på gästgivargårdens ägor i Kädarp. Det sades att snapphanar gömt sig i boken och att den rymde 12 män. Senare brukade svinen gå in och vila i boken. När den började falla sönder eldade gästgivaren upp den för att inte svinen skulle skadas av nerfallande delar.

29 juli 1780 inträffade en stor brand som ödelade hela byn. ”Allt folket var ute på höstarbete och icke fler hemma än en gammal hustru på gästgivargården som såg elden flamma upp i Kjerstens stugolänga”. Brandstod utbetalades till de 3 bönderna med tillsammans 66 riksdaler och 12 skilling. Den gamla byn låg i det som kallas ”Kiahaven” och när de tre gårdarna byggdes upp igen flyttade man isär dem.

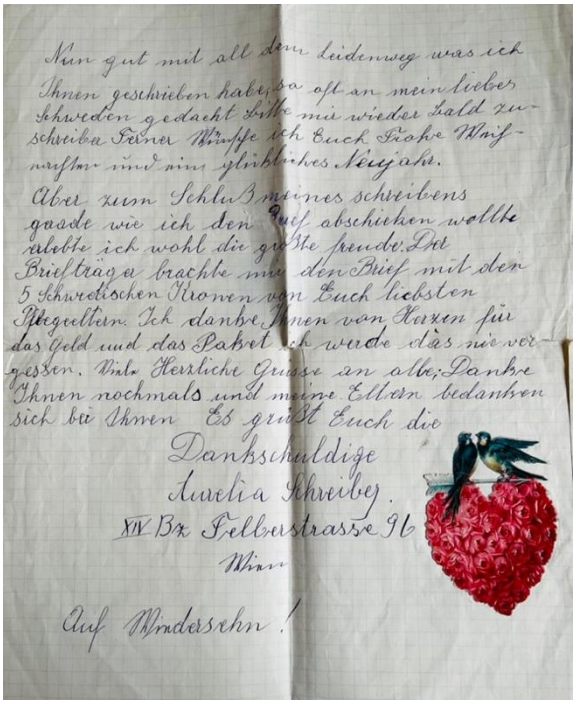
Texten hämtad från Röke sockengilles hemsida, Kädarp

Aurelia Schreiber – ett Wienbarn i Munka Ljungby år 1920

Vid mina föräldrars bortgång hittade jag en del brev som hade skrivits till mina farföräldrar 1920–1922 från en liten flicka i Wien, Aurelia Schreiber. Jag hade aldrig hört talas om henne och blev förstås nyfiken. Detta var 2016, långt innan jag börjat släktforska eller visste något om släktforskning.

Denna lilla flicka hade skrivit till farmor Anna och farfar Almer Lundh i Munka Ljungby och tackat för presenter de skickat till Wien vid jultid. Aurelia kunde skriva fint och hade även klistrat in bokmärken i breven.

Jag hade aldrig hört om att det skulle kommit några krigsbarn till Sverige efter Första världskriget, men på andra sidan sundet är ”Wienerbørn” ett välkänt begrepp.

Nun gut mit all dem Leidenweg was ich
Ihnen geschrieben habe, so oft an mein liebes
Schweden gedacht Bitte mir wieder bald zu-
schreiba Seiner Wunsche ich Euch Frohe Weih-
nachten und ein glückliches Neujahr.
Aber zum Schluß meines schreibens
gaade wie ich den Brief abschicken wollte
arbeite ich wohl die größte Freude. Der
Briefträger brachte mir den Brief mit der
5 Schwedischen Kronen von Euch liebsten
Pflegeltern. Ich danke Ihnen von Herzen für
das Geld und das Paket ich werde dies nie ver-
gessen. Viele Herzliche Grüsse an alle. Danke
Ihnen nochmals und meine Eltern bedanken
sich bei Ihnen Es grüßt Euch die
Dankschuldige
Aurelia Schreiber.
XIV Bz Fellnerstrasse 96
Wien
Auf Wiedersehn!

Jag googlade på Wienbarn och kom i kontakt med Monika Janfelt som skrivit en doktorsavhandling om just dessa barn, ”Stormakter i människokärlek”.

Hon skriver bland annat att under åren 1917–1924 tog man emot krigsbarn för en tids rekreation. I Danmark 50 000 och i Sverige ca 22 000 barn.

Det var fruktansvärda förhållanden i Wien efter kriget, det var livsmedelsbrist och barnen svalt och var undernärda.

Den svenska hjälpen i Österrike leddes av Svenska Röda Korset samt nystartade Rädda Barnen och finansierades genom insamlingar. Barnen skulle vara 9–14 år gamla, men måna var yngre och i behov av rekreation under sommarmånaderna, de behövde äta upp sig. De fick heller inte vara sjuka i tex. tuberkulos.

Barnen anlände till Trelleborg och togs emot av svenska fosterföräldrar, inte sällan jordbrukare. Någon ersättning utgick inte. Fosterföräldrarna hade strikta regler att följa, barnen skulle gå upp i vikt och inte vara gratis arbetskraft. Var fjortonde dag skulle hälsorapporter skickas in till myndigheterna, skriver Monika Janfelt.

Det var meningen att barnen skulle åka hem igen, men det hände att barnen blev kvar hos fosterfamiljerna.

Aurelia Schreiber var ett sådant fosterbarn. Min tanke var att jag ville överlämna dessa brev till hennes eventuella barn och barnbarn, de är ju en del av deras historia.

Jag försökte hitta gatan Felberstrasse, husnummer och lägenhetsnummer. Adressen och huset finns fortfarande, men det är andra familjer som bor där nu.

Jag fick kontakt med Riksarkivet i Täby Arninge, eftersom Riksarkivet förvarar endast delar av Svenska Röda Korsets arkiv Krigsbarnsbyrån.

De hittade Aurelias namn! Hon anlände troligen till Trelleborg 1919 eller 1920, var född 1908 och skulle till en lantbrukarfamilj i Munka Ljungby. Hur hon sedan hamnade hos mina farföräldrar har jag inte lyckats ta reda på, men ibland kunde omplaceringar ske. Min farfars släkt hade arrenderat gården Göingeholm, så de hade tillgång till mat.

SOMMARENS WIENBARN HA BÖRJAT PLACERAS RUNT OM I LANDET.

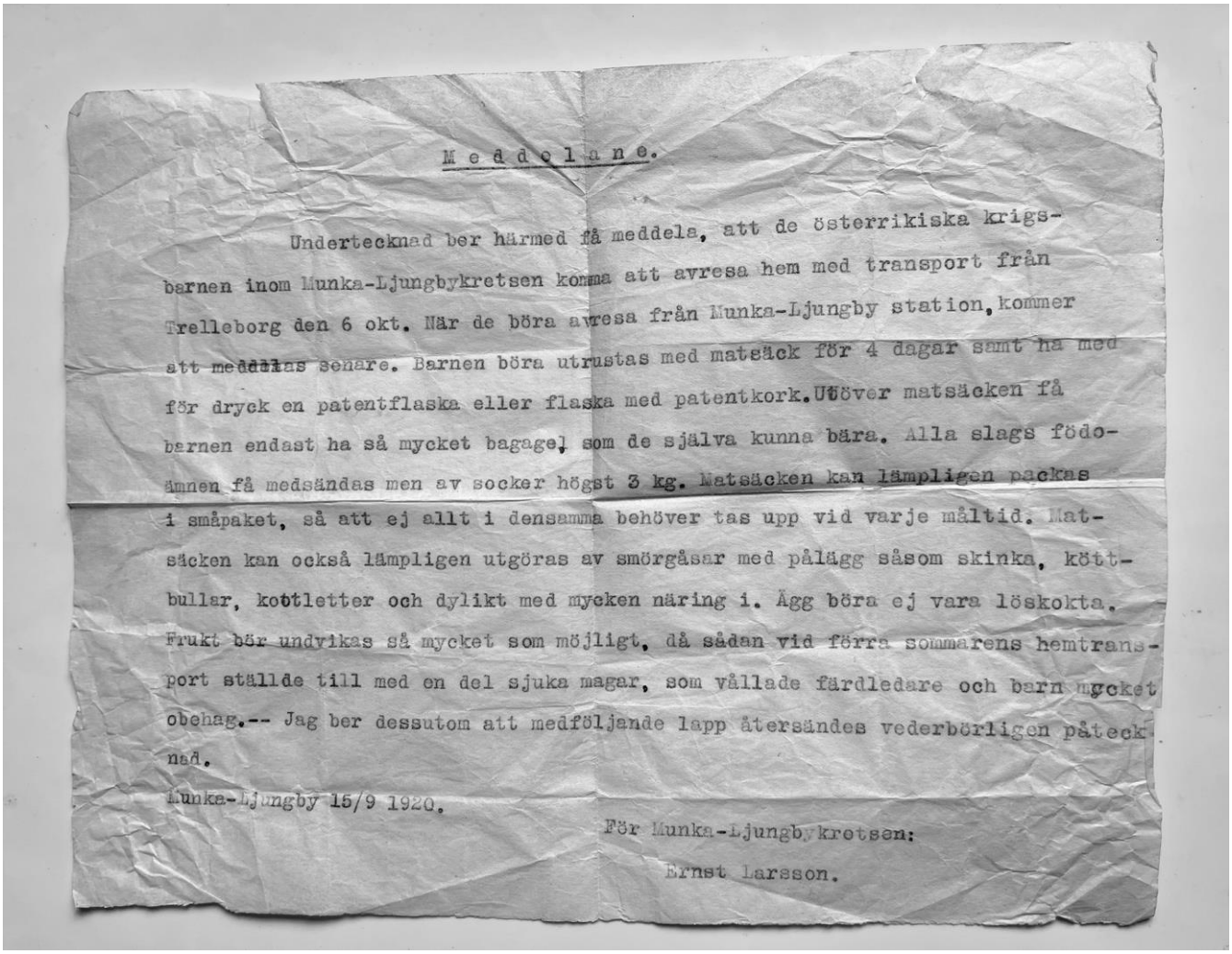
Våra gamla Wienbarn kommo och en hel del nya kommo hit i går från vintern hemma i Österrike. De voro förresten inte så magra och bleka den här gången — på Centralstation hade man aldrig sett så duktiga Wienbarn förut. Somliga sågo visserligen litet klena ut, men det går nog över när solen och sommaren och mjölken och maten fått sätta färg på kinderna. Det var inte mindre än 725 större och mindre småttingar som anlände i går tillsammans med trettio ledare. Under resan från Trelleborg ha också en hel mängd stigit av tåget för att distribueras till sina respektive sommarhem.

På torsdagseftermiddagen sändes hälften av de 725 vidare. Tre järnvägsvagnar gingo fulla till Uppsala, två till Västerås, en till Falun och en till Ludvika. De övriga resa i dag på morgonen till Norrland. De ha tillbragt natten i Sievertska kasernen och där omhuldats på alla sätt av de stockholmska värdarna.

Ovan: Ur Dagens Nyheter fredagen den 13 maj 1921

Nedan: Wien 1920

M e d d e l a n d e.

Undertecknad ber härmed få meddela, att de österrikiska krigsbarnen inom Munka-Ljungbykretsen komma att avresa hem med transport från Trelleborg den 6 okt. När de böra avresa från Munka-Ljungby station, kommer att meddelas senare. Barnen böra utrustas med matsäck för 4 dagar samt ha med för dryck en patentflaska eller flaska med patentkork. Utöver matsäcken få barnen endast ha så mycket bagage, som de själva kunna bära. Alla slags födoämnen få medsändas men av socker högst 3 kg. Matsäcken kan lämpligen packas i småpaket, så att ej allt i densamma behöver tas upp vid varje måltid. Matsäcken kan också lämpligen utgöras av smörgåsar med pålägg såsom skinka, köttbullar, kottletter och dylikt med mycken näring i. Ägg böra ej vara löskokta. Frukt bör undvikas så mycket som möjligt, då sådan vid förra sommarens hemtransport ställde till med en del sjuka magar, som vållade färdledare och barn mycket obehag.-- Jag ber dessutom att medföljande lapp återsändes vederbörligen påteckнad.

Munka-Ljungby 15/9 1920.

För Munka-Ljungbykretsen:

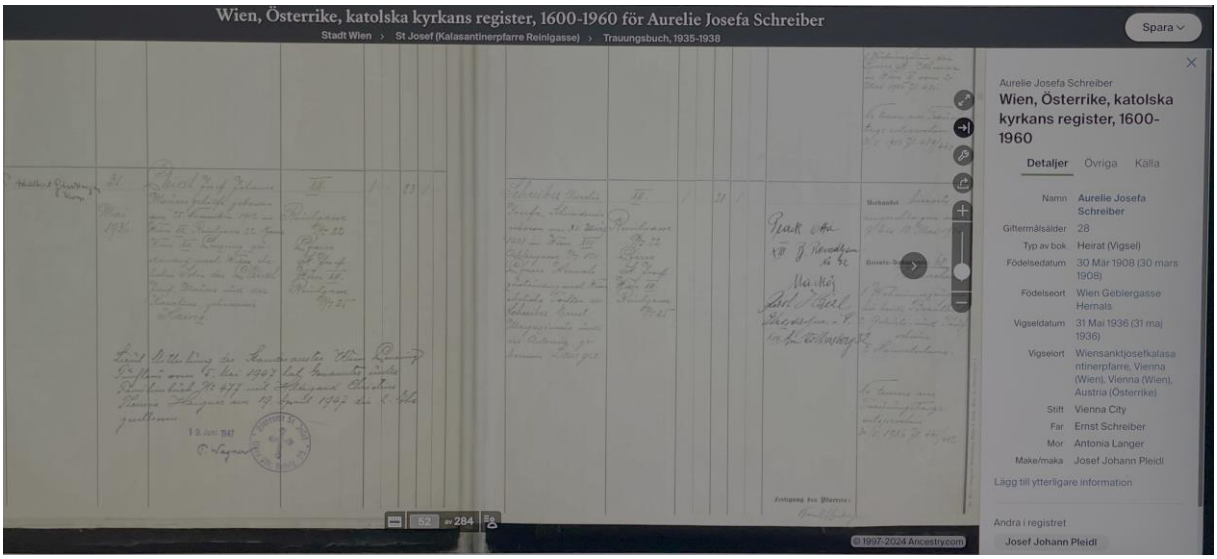
Ernst Larsson.

Bland mina föräldrars brev fanns detta kvitto från Röda Kors-kretsen i Munka Ljungby. Där hade man skrivit ner vad barnen fick ta med sig på återresan till Wien den 15/9 1920. Barnen fick ha med sig en matsäck som skulle räcka i 4 dagar. Den kunde bestå av smörgåsar med pålägg såsom skinka, köttbullar, kotletter och hårdkokta ägg samt så mycket bagage de kunde bära. Men högst 3 kilo socker förutom andra slags födoämnen.

Hur skulle jag nu gå vidare? Jag googlade på släktforskare i Wien och hade tur som hittade Johann Hammer på Geneaology Austria i Wien. Honom kan jag verkligen rekommendera om ni skulle behöva forska i Österrike.

Jag hade tidigare skrivit till alla möjliga institutioner i Wien och fått vänliga svar, men utan att de kunnat hjälpa mig. Denne Johann Hammer hade tillgång till andra arkiv än jag kunde få tag i och hittade familjen Schreiber.

Det visade sig att Aurelia hade överlevt svält och umbäranden när hon kom tillbaka. Hon skrev till mina farföräldrar att hon ville återvända till Sverige, men att det inte fanns pengar till det. Pappan Ernst Schreiber var svårt sjuk och låg på sjukhus i ett halvår och andra familjemedlemmar var också sjuka.

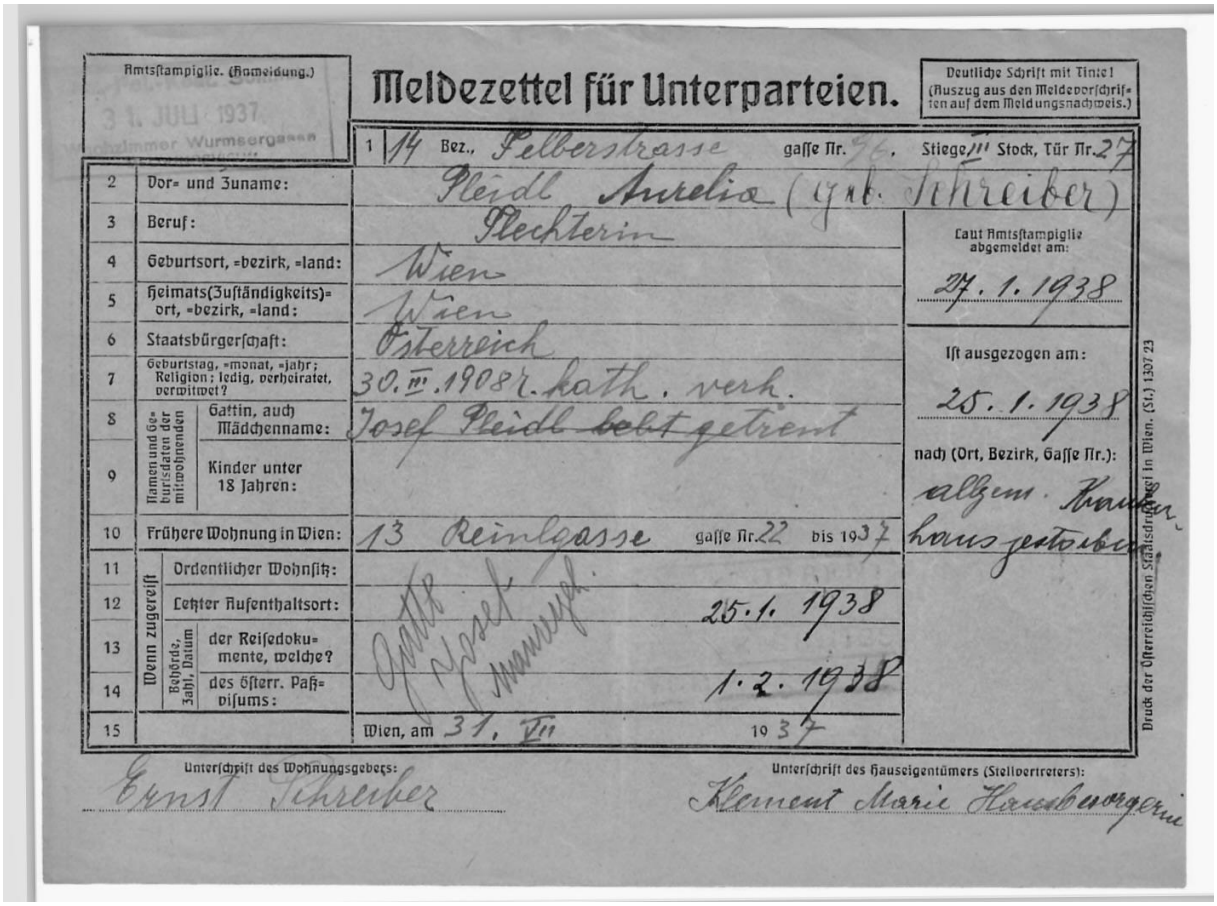

Så småningom dök Aurelia upp i arkiven när hon 1936 gifte sig med Josef Pleidl. Den österrikiske släktforskaren skriver hur svårt det är att forska i Österrike. Ska man hitta en grav måste man veta vilken kyrkogård de är begravda på. Men här kunde vi se att hon var katolik och jag skrev till ett flertal katolska församlingar i Österrike, men ingen Aurelia. Jag ska inte trötta er med alla de institutioner jag tagit kontakt med, men jag har en hel pärm med utskrifter!

Det vi lyckats ta reda på är att Aurelias man, Josef Pleidl, gifter om sig efter kriget 1947. Det kunde ju betyda att antingen hade de skilt sig eller så hade Aurelia avlidit. Hon försvinner helt och hållet ur källorna.

Jag har ibland lagt ner arbetet och så tagit tag i det igen. Det som gjorde att jag fick förnyad energi var en artikel i HD om Milena Bergquist, som skrivit en fin bok om sin mormor som var krigsbarn i Ängelholm ungefär samtidigt med Aurelias vistelse här. Boken heter ”Alla dessa barn – om krigsbarnen från Wien och svenskarnas som öppnade sina hem”. Jag träffade henne för övrigt för några veckor sedan när hon var här och höll föredrag.

Jag gick igång igen och fick ett tips från Stads- och landsarkivet i Wien. De kunde hjälpa mig att söka mot en avgift på 35 Euro per halvtimme och kan ni tänka er, de hittade ett dokument om Aurelia!

Amtsstampiglie. (Anmeldung.)

31. JULI 1937

Meldezettel für Unterparteien.

Deutliche Schrift mit Tinte! (Auszug aus den Meldevorschriften auf dem Meldungsnachweis.)

1	14 Bez., Felberstrasse gasse Nr. 36, Stiege III Stock, Tür Nr. 27	
2	Vor- und Zuname:	Pleidl Aurelia (Gst. Schreiber)
3	Beruf:	Plechterin
4	Geburtsort, -bezirk, -land:	Wien
5	Heimats(Zuständigkeits)-ort, -bezirk, -land:	Wien
6	Staatsbürgerschaft:	Österreich
7	Geburtstag, -monat, -jahr; Religion; ledig, verheiratet, verwitwet?	30.III.1908 r.kath. verh.
8	Namen und Geburtsdaten der mitwohnenden: Gattin, auch Mädchenname:	Josef Pleidl lebt getrennt
9	Kinder unter 18 Jahren:	
10	Frühere Wohnung in Wien:	13 Reinlgasse gasse Nr. 22 bis 1937
11	Wenn zugereist: Ordentlicher Wohnsitz:	
12	Letzter Aufenthaltsort:	25.1.1938
13	Behörde, Zahl, Datum der Reisedokumente, welche?	
14	des österr. Paßvisums:	1.2.1938
15	Wien, am 31. VII 1937	

Laut Amtsstampiglie abgemeldet am: 27. 1. 1938

Ist ausgezogen am: 25. 1. 1938

nach (Ort, Bezirk, Gasse Nr.): allgem. Krankenhaus gestorben

Unterschrift des Wohnungsgebers: Ernst Schreiber

Unterschrift des Hauseigentümers (Stellvertreters): Klement Marie Hausbesorgerin

Druck der Österreichischen Staatsdruckerei in Wien. (St.) 1307 23

Hon hade avlidit redan år 1938 på Allgemeines Krankenhaus i Wien, endast 30 år gammal. Det kändes nästan lite sorgligt, då jag tillbringat 10 år med att söka efter henne. Vad hon avlidit av kan man bara spekulera om. Svält och umbäranden i barndomen sätter sina spår. För övrigt rustades det för krig igen och penicillinet var ännu inte i bruk.

Några arvingar till varken Aurelia eller hennes man Josef har vi inte funnit. Däremot att Josef Pleidl och hans andra fru är begravda på Wiener Zentralfriedhof i Wien. Var Aurelia och hennes familj ligger begravda har jag inte lyckats hitta.

Jag tror jag slutar här. Aurelias och hennes pappas brev kommer jag så småningom att skicka till Riksarkivet för arkivering tillsammans med alla de andra dokument över Wienbarn som finns där. Kanske kan mina uppgifter vara till nytta för någon i framtiden.

Finns det någon annan som läser detta och som vet mer om dessa Wienbarn, skulle det vara roligt att få kontakt.

Källor: Monika Janfelt: Stormakter i människokärlek

Milena Bergquist: Alla dessa barn – om krigsbarnen från Wien och svenskarna som öppnade sina hem

Christina Lundh

Ängelholms släktforskare

Barnamord

Barnamord var ett exklusivt kvinnligt brott. Liksom dagens barnadråp kunde det bara begås av en enda person, barnets mor. Lagen var sådan att modern inte på något sätt avsiktligt behövde ha berövat sitt barn livet för att bli dömd till döden.

I 1734 års lag fastlades presumtionen mot kvinnan. I 1 § i "XVI Cap. Om barnamord" i Missgärningsbalken:

> Kona, som af oloflig beblandelse varder hafvande, och thet ej uppenbarar förr födslen, söker enslighet vid sielfva födslen, och therefter lägger fostret å lönn; hon skall halshuggas och i båle brännas, ehvad hon föregifver fostret vara dödt födt, eller ej fullgångit. Varder thet genast framskaffadt och pröfves thet ej fullgångit vara, eller finnes ej något våldsamt tekn ther å; tå straffes modren med ris, fängelse, eller arbete: plichte ock thertil för lägersmål.

Under åren 1759–1778 avrättades 217 kvinnor för barnamord, vilket var över en tredjedel av alla avrättningar i Sverige. Diskussionen kring brottet var livlig. Gustaf III engagerade sig personligen i frågan och införde vad motståndarna kallade ”horeförordningen”, men han lyckades inte få dödsstraffet avskaffat. Tanken var att förhindra barnamord genom att kvinnan skulle kunna åka till en annan ort än hemorten och föda sitt barn utan att behöva uppge sitt namn. Barnet skulle därför kunna lämnas till barnhem och formellt sett ha "okänd moder". Barnets namn och födelsedatum skulle dock antecknas i kyrkböckerna. Jag har dock träffat på ett fall där det bara står ”föddes ett barn”.

Så här stod det i Gustav III:s plakat:

> At Qwinna, som vill å okänd ort framföda fostret, må i sådant uppsåt lemnas ostörd, utan någons åtal eller efterfrågan om hennes person eller tillstånd: Och anser Kongl. Maj: t then olägenhet mindre, om på sådant sätt någon olofligt Häfdande skulle döljas än at, genom sträng efterfrågan i thylikt tillfälle, betaga et blödigt sinne all utwäg at dölja sin förbrytelse.

Effekten av barnamordsplakatet blev främst att männen blev anonyma och därmed inte behövde försörja barnet. Få kvinnor, främst de rika, kunde åka iväg och föda barnet anonymt. Däremot kom nästan inga män att antecknas som fäder utan istället blev beteckningen "Fader okänd" den nu helt dominerande skrivningen.

Trots att antalet dödsdomar minskade kraftigt under 1700-talets sista decennier låg antalet barnamordsdomar kvar på en så hög nivå som 33 procent av alla dödsdomar.

Genom en kunglig förordning den 29 januari 1861 avskaffades dödsstraffet för barnamord. Sista gången en barnamörderska avrättades var för övrigt 1830. Strafflagens straffskala är fyra till tio års straffarbete. Ett förslag till straffsänkning antogs 1890 och det fullbordade barnamordet (22 § i strafflagen) straffades därefter med straffarbete mellan två och sex år. Strafflindringen är också en anpassning till domstolarnas praxis och det påtalas att rätten i strävan efter milda domar anmärkningsvärt ofta tillämpar 25 § om födsel i enslighet och fosters läggande å lönn, som har lägre straffskala.
1907 sänktes minimistraffet till ett års straffarbete.

”Horeförordningen”, moderns rätt att vara okänd och att lämna ifrån sig ett oäkta barn utan att uppge sin egen identitet, bevarades ända till 1915.

1921 nämns ”barnaföderskans starka depression under och närmast efter förlossningen”

I den nya brottsbalken som antogs 1962 och trädde i kraft 1965 lyder 3 kap 3 §:

> Dödar kvinna sitt barn vid födelsen eller eljest å tid då hon på grund av nedkomsten befinner sig i upprivet sinnestillstånd eller i svårt trångmål, dömes för barnadråp till fängelse i högst sex år.

Jag har hämtat uppgifter om barnamord ur Eva Bergenlövs doktorsavhandling *Skuld och oskuld. Barnamord och barnkvävning i rättslig diskurs och pracis omkring 1680—1800.* Historiska institutionen vid Lunds universitet, Studia Historica Lundensia nr 13, tryckt i Malmö 2004.

Några tips till den som vill läsa mer om barnamord:
Böcker med några år på nacken:
Eva Bergenlöv, Marie Lindstedt Cronberg, Eva Österberg, *Offer för brott. Våldtäkt, incest och barnamord i Sveriges historia från reformationen till nutid*, Nordic Academic Press

Inger Lövkrona, *Annika Larsdotter, barnamörderska. Kön, makt och sexualitet i 1700-talets Sverige*, Historiska media

Helena Hagelin, *Kvinnovärldar och barnamord. Makt, ansvar och gemenskap i rättsprotokoll ca 1700–1840*

På nätet finns en avhandling från Umeå universitet, som också har några år på nacken:
Gun-Britt Johansson, *Synderskan och Lagen. Barnamord i tre Norrlandslän 1830–1870*, Microsoft Word - avhandling11.doc (diva-portal.org)

Barnamordet på Berchshill

Emil Ruuth efterträddes av Herman Wilhelm von Rosen 1867. von Rosen var född i Tyskland den 9 februari 1831. Familjen säges vara böhmisk uradel och räknar sina anor tillbaka till 900-talet. Herman Wilhelm var gift och paret hade åtta barn, födda mellan 1861 och 1875. Mer finns att läsa på Geni, Geni - Herman Vilhelm von Rosen (1831-1905)-København.

Herman Wilhelm von Rosen drev mejeri på Berchshill. En av de anställda där var mejerskan Catharina Mansfeld.

Catharina hade ljust hår, blågrå ögon, var medelmåttigt lång och hade stark kroppsbyggnad. Hon var född i Schleswig 1845 och där hade hon lärt sig att sköta mejeri. Den 24 april 1869 flyttade hon till Berchshill, där hon fick tjänst på ett år som mejeriföreståndarska. Hon fick ett eget rum, beläget innanför ett större rum som delades av fyra pigor. Catharina hade något år tidigare fött ett oäkta, ännu levande gossebarn, som var bortackorderat i Hjärnarp.

I mitten av augusti 1869 upphörde Chatarinas menstruationer och hon blev förvissad om att hon var havande. Vid jultid märkte hon för första gången att fostret hade liv och ända tills hon födde märkte hon att det rörde sig. von Rosen och hans hustru förstod att hon var havande, både av hennes kroppsbeskaffenhet och av hennes svar när de frågade om hon ville stanna kvar i tjänsten, men de trodde att födseln skulle ske först i juni månad.

Den 7 april 1870 arbetade Catharina hela dagen med tvätt av kläder. På kvällen kände hon sig illamående och klockan sju gick hon till sängs i sitt rum. Utan att ha något ljus tänt framfödde hon omkring klockan elva ett barn. Av dess rörelser märkte hon att det

levde. Utan att lämna sängen eller ens se på barnet fattade hon med sin högra hand om dess hals, klämde till och höll fast i omkring tio minuter. Då släppte hon barnet och avvaktade om det skulle röra sig eller på annat sätt visa tecken på liv. Då det förblev orörligt tog hon efter en kvart barnet, lindade in det i ett tygstycke och lade det på golvet bredvid sängen.

Under resten av natten kunde hon inte sova, av plågor och oro, och klockan fem på morgonen gick hon upp, tog nyckeln ur dörren till rummet och företog sig att kärna smör. Klockan sju gick hon tillbaka till sitt rum, tog barnet, lade det i en lår, sköt igen locket och satte hänglås för, utan att låsa det. Hon samlade ihop efterbörden och linne hon haft i sängen under sig och kastade alltihop på elden i mejeripannan. Därefter gick hon till de andra tjänarna och biträdde vid tvätt hela dagen.

Snart spreds ett rykte bland tjänstefolket att Catharina fött ett barn. von Rosen tog den äldsta av pigorna som delade rummet utanför Catharinas i förhör. Hon berättade att hon hade förstått av Catharinas kroppsbeskaffenhet att hon var havande, men hon hade inte pratat med Catharina om det. Hon förklarade att ingen av dem som bodde i rummet utanför hade hört något ljud och hon trodde inte att det var möjligt att Catharina fött barn utan att de märkt något.

Lördagen den 23 april tog ryktet ny fart. Tjänstefolket tog det nu för avgjort att Catharina fött ett barn och, som det hette, lagt det å lönn. von Rosen gick då genast till Catharina och frågade, utan någon förberedelse, var hon hade lagt sitt nyligen framfödda barn. Catharina svarade genast att det låg i hennes byrålåda och visade honom den döda kroppen, varpå han anmälde saken.

Den 25 april kom kronofogde J S Bruzelius till Berchshill för att hålla polisförhör. I närvaro av von Rosen, kyrkoherde Kull och kronofogde Smitt besiktigades först det döda barnet, som var en flicka. Hon hade hår på huvudet, naglar på händer och fötter och tycktes följaktligen vara fullgången. På högra sidan av halsen syntes en blånad. Barnet lades tillbaka i lådan, hänglåset låstes och kyrkoherden tog hand om nyckeln. Bruzelius förhörde Catharina. Hon förnekade att barnet fötts levande och nekade till att ha berövat det livet. Hon fördes till häktet i Åby.

Dagen därpå, den 26 april, förrättade provinsialläkaren, doktor Scholander, rättsmedicinsk besiktning och liköppning på det döda flickebarnet. Denna undersökning ägde rum i Össjö kyrka i närvaro av kyrkoherde Kull och Johannes Andersson. Han konstaterade också att det fanns en stark blånad på högra sidan av halsen, med hudlösheter liknande intryck av fingrar eller naglar. Vid den inre besiktningen fann han blodutgjutning under huden och mellan strupmusklerna. Sköldbrosket var intryckt.

Kronofogde Bruzelius lämnade protokollet från polisförhöret till domhavanden och den 11 maj 1870 togs målet upp vid Norra Åsbo härads ting i Åby (Klippan). Catharina hämtades från häktet och förhördes. Hon ändrade nu sin berättelse och erkände. von Rosen och pigan hördes som vittnen.

Åklagaren yrkade ansvar å Catharina Mansfeld enligt 14 kapitlet 22 § i 1864 års strafflag. Denna paragraf lyder:

”Har qvinna, som af oloflig beblandelse blifvit hafvande, vid födseln eller derefter uppsåtligen dödat sitt foster, vare sig genom handaverkan eller underlåtande af det, som till

fostrets bibehållande vid lif nödigt var; dömes, för barnamord, till straffarbete från och med fyra till och med tio år."

Nämnden höll överläggning och avkunnade därefter utslag.

Eftersom Catharina frivilligt hade erkänt och då bekännelsen bekräftades av doktor Scholander, som intygat att fostret varit fullgånget, framfötts vid liv och att dess död varit förorsakad av kvävning, föranledd av våld på barnets hals prövade häradsrätten rättvist att döma Catharina Mansfeld att för barnamord undergå straffarbete i sex år.

Catharina Mansfelt införpassades i kronohäktet i Ängelholm.

Efter att ha avtjänat sina sex års straffarbete flyttade hon år 1876 till Göteborg. Hennes öde därefter är obekant.

Lars Scolander

Lars Scolander var född i Billeberga den 20 augusti 1802, son till komministern Nils Henrik Scholander, sedermera kyrkoherde i Hög och Kävlinge, och Anna Maria Trägårdh. Lars Scolanders farfar var bagare i Landskrona. Hans morfar Lars Trägårdh var kyrkoherde i Gessie och Eskilstorp.

Lars Scolander blev student i Lund 1819, med. kand. 1828, med. lic. 1830, med. doktor 1832 och kir. mag. 1842. Han tjänstgjorde som extra provinsialläkare i Sölvesborgs distrikt 1830, där äldste sonen, Lars Henrik Emanuel, föddes den 6 december 1839, alltså innan föräldrarna var gifta. De vigdes den 26 mars 1841. I födelsenotisen finns ingen anteckning om annat än föräldrarnas namn, sonen anges inte som utomäktenskaplig. Anna Appelquist var född i Sölvesborg den 10 januari 1812, dotter till Johannes Appelqvist och Kjersti Svensdotter.

Sonen Lars Henrik Emanuel dog 1897 och är begravd på gamla kyrkogården i Ängelholm. Därefter följde Hans Alfred, född den 20 april 1842 i Stockholm, död 1913 i Åseda; Anna Maria Alfhild, född 1844 i Ängelholm, gift med Jakob Wiman; Carl Theodor, född den 8 september 1846 i Ängelholm, död 1926 i Nacka, och Axel Tomas, född den 19 april 1849 i Ängelholm, död i Älvkarleby 1905.

Lars Scolander blev extra provinsialläkare i Döderhultsviks distrikt, Kalmar län, 1842 innan han blev provinsialläkare i Ängelholms distrikt 1844, en tjänst han uppehöll till 1879. Han var också vid kronohäktet i Ängelholm 1844—1882.

Hustrun dog av ”Kräfta i magsäcken” den 30 september 1875 i Ängelholm. Lars Scolander dog också i Ängelholm, den 9 maj 1884, 81 år gammal. Dödsorsaken var dubbelsidig lunginflammation.

Jag har utgått från uppgifterna som finns på nätet, Geni - Lars Scholander (1802-1884)-Ängelholm och 383 (Svenskt porträttgalleri / XIII. Läkarekåren (biografier af A. Levertin)) (runeberg.org), och sedan gått tillbaka till kyrkböckerna.

I *Släkten Trägårdh från Skåne*. Anteckningar, samlade och sammanställda av Kurt G. Trägårdh, Genealogiska föreningens släktböcker 14, Stockholm 1978, nämns Anna Maria, men texten där tillför ingenting.

Provinsialläkare

Den allvetande Wikipedia vet berätta att provinsialläkare var en tjänst för läkare som fungerade som distriktsläkare. Titeln har använts från 1600-talet för statliga, särskilt inrättade läkartjänster i sju län, varav Kristianstads var ett.

En instruktion för provinsialläkare utfärdades 1744, men tjänsterna fick fast struktur först genom 1773 års medicinalstat. Antalet provinsialläkare var då 32.

Provinsialläkarna hade alltså en bestämd station (stationeringsort) och ett tjänstgöringsdistrikt och utnämndes av Kunglig majestät på förslag av Collegium Medicum, som senare benämndes Medicinalstyrelsen.

Wikipedias källa är Axel Widstrand, *Svenska läkarbefattningar och deras innehavare*, 1942.

En intressant artikel finns att läsa på nätet: Provinsialläkarnas rapporter från rikets provinser | popularhistoria.se

Lokalhistoriskt intressant är *Hur var det då? Något om sjuk- och hälsovården i Engelholms distrikt med 22 till 26 omgivande kommuner åren 1879—1900. Så nära liv och död levde människorna, så arbetade provinsialläkare och distriktsbarnmorskor*, sammanställd av Gerd Andersson, Engelholms Typografiska AB, 1987

Ängelholms Släktforskare

inbjuder sina medlemmar till

JULAVSLUTNING

tisdagen den 17 december 2024 kl 19.00

på Torgträffen Gasverksgatan 27 vid Nya Torg i Ängelholm.

OBS! NY PLATS!

Förutom något gott julaktigt att äta får vi lyssna till
Bengt Åke Bengtsson från Heagården.

Anmälan **senast den 10 december** till engelholm.genealogi@gmail.com
eller till vår kassör Lilly Johnsson 070-219 54 59.
Kostnad: 150 kr/person inbetalas till vårt bg 5571-9504.

VÄLKOMMEN!

Jultankar.

Se dagen byts i still kväll,
Det tändes ljus i slott och tjäll,
En helig stund är inne,
Den stund, på hvilken änglars chor
En gång bjöd frid och glädje stor
Åt sorgsna mänskors sinne.
Skåden
Nåden!
Himlaljuset
Bryts i gruset
I de tusen
Redan tända juleljusen.

Hur härlig är ej julens tid,
Den skänker ro och stilla frid
På striderna och fäjden.
Och stjärnan ler kring nordens fjäll
Som fordomdags i stilla kväll
Kring Bethlehemska näjden.
Värna
Stjärna
Slott och hydda
Och beskydda
Folk och länder
Än så långt din glans du sänder!

Ännu i stilla natt man hör
Den helga änglaskarans kör
Utöfver jorden skalla;
Och ännu gäller samma bud:
I höjden ära vare Gud
God vilja mänskor alla!
Jorden
Vorden
Glädje unnad,
Frid förkunnad,
Frälsning bringad
Full och hel och obetingad.

När julemorgon inne är,
Till himlen glad sin lofsång bär
Ett lyckligt folk på jorden:
”Var hälsad sköna morgonstund,
Som af profeters helga mund
Är oss bebådad vorden!”
Klinga
Ringa
Enkel visa
Till att prisa
Gud i höjden
För den sanna julefröjden!

Gustaf Ulrik Schönberg, ur *Göstas visor och poem. Andra samlingen*, And. L. Löftsröms förlag, Chicago 1911

Rötter i Röke

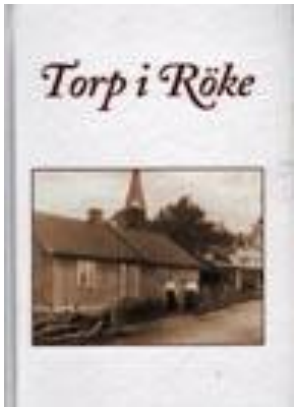
Jag läste Anders Nilssons artikel med särskilt intresse eftersom jag har rötter i Röke. Min mormor, Annette Nilsson var född i Oderljunga 1884 och dog i Ängelholm 1963. Hennes farmor Elsa Jönsdotter var född i Röke 1817, dotter till Jöns Persson, född 1773 i Röke och, Pernilla Nilsdotter, född 1790 i Änglarp, Röke. Mormors farmors farmor Else Jönsdotter var född i Röke 1735, liksom mormors farmors morfar Nils Persson, född 1768 i Eljalt, Röke.

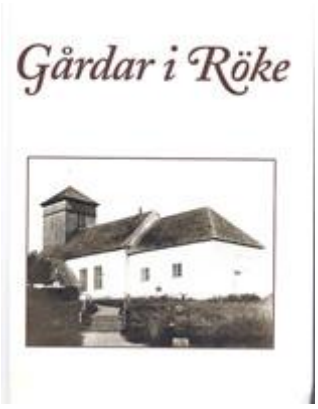
Mer om mina Rökerötter framgår av min artikel ”Dråpet vid gravölet” i ÄSF-Nytt våren 2023.

Röke gamla kyrka. Kyrkan revs 1905 och blev förhoppningsvis den sista medeltida kyrkan som revs i Skåne.

Bildkälla: Skånes Hembygdsförbund - Röke sockengille

Den som vill veta mer om Röke har mycket att hämta i dessa båda böcker, utgivna av Röke sockengille. De kostar 250 kronor styck, porto tillkommer. För att beställa, kontakta någon ur sockengillets styrelse eller maila till: info@rokesockengille.com

Interiör från Röke gamla medeltidskyrka. Predikstolen och altartavlan finns i den nya kyrkan.

Till sist

Stort tack för de trevliga och läsvärda artiklarna jag har fått till vårtidningen! De visar att det finns stor bredd när det gäller innehållet. Jag hoppas att du låter dig inspireras och skickar in en text till mig! Om du inte vill skriva själv har du kanske tankar om något du skulle vilja läsa om? Min adress är ingegerd.christiansson@gmail.com.

Så här en väldigt grå dag i november är det svårt att tänka sig advent och jul och ännu svårare att tänka på våren. Den känns avlägsen, men vi vet ju alla hur fort tiden går, så fundera gärna redan nu på vårens släktforskning, kurser och cirklar presenteras här i tidningen och också på föreningens hemsida.

Om allt går väl flyttar jag till Ängelholm i början av nästa år, efter 33 år i Arlöv. Sedan jag gick i pension har jag ingenting som håller kvar mig här. Det är i Ängelholm jag känner mig hemma, det är där i trakten jag har mitt umgänge och det är där jag har mina föreningsuppdrag. Jag kommer att bo helt nära vår lokal så även om jag fortfarande är sjuk, och det kommer jag att vara en lång tid framöver, ska jag kunna delta i en del arrangemang.

Önskar er alla allt gott!

Bild på framsidan: Hästskjuts vid gästgivargården i Kädarp.
Källa: Skånes Hembygdsförbund - Röke sockengille